

Näringsdepartementet

Promemoria om behovsanalys i den strategiska planen för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken i Sverige

Innehåll

1. Promemorians syfte och innehåll	3
2. Bakgrund.....	3
2.1 Förslaget om ny gemensam jordbrukspolitik	3
2.2 Lägesbeskrivning – förhandlingar.....	4
2.3 Lägesbeskrivning – nationellt genomförande	5
2.4 Nationella mål relevanta för genomförandet av framtida CAP.....	5
3. SWOT- och behovsanalys	7
4. Process och principer för prioritering av behov	7
4.1 Process	7
4.2 Administrativa principer vid prioritering av behov.....	9
5. Prioriterade behov i den strategiska planen	10
5.1 Målstruktur CAP	10
5.2 Inledning.....	11
5.3 Allmänt mål 1.....	11
5.3.1 Goda konkurrensvillkor	11
5.3.2 Konkurrenskraftigt jordbruk.....	12
5.3.3 Affärsmässighet	13
5.3.4 Prissvängningar	13
5.3.5 Djurstallar.....	14
5.3.6 Jordbruksmarkens produktionsförmåga.....	14
5.3.7 Klimatanpassning.....	15

5.3.8 Vilt.....	16
5.3.9 Ny teknik och kunskapsspridning	16
5.3.10 Samverkan jordbruk, rådgivning och forskning	17
5.3.11 Jordbrukarnas ställning i livsmedelskedjan.....	18
5.4 Allmänt mål 2.....	19
5.4.1 Inlagring av kol och växthusgasavgång från organogena jordar	19
5.4.2 Förnybar energi och energieffektivisering	20
5.4.3 Anpassad produktion till klimatförändringarna och minskad relativ påverkan på klimatet	20
5.4.4 Minskad belastning på mark, luft och vatten	21
5.4.5 Utveckling och spridning av kunskap om hållbar produktion	22
5.4.6 Biologisk mångfald i slättbygd.....	23
5.4.7 Värdefulla gräsmarker.....	23
5.4.8 Genetisk mångfald	24
5.4.9 Kompetens om biologisk mångfald	25
5.4.10 Ekologisk produktion.....	25
5.5 Allmänt mål 3.....	26
5.5.1 Underlätta generationsväxling.....	26
5.5.2 Stärkt affärsmässighet på landsbygden.....	27
5.5.3 Kapitalförsörjning på landsbygden.....	28
5.5.4 Arbetsmiljö.....	28
5.5.5 Utveckling genom nya företagare	29
5.5.6 Attraktiv landsbygd.....	30
5.5.7 Djurvälstånd och djurhälsa	31
5.6 Övergripande mål.....	31
5.6.1 Kunskapssystemet, AKIS	31
6. Fortsatt process	32

1. Promemorians syfte och innehåll

I denna promemoria redovisas i avsnitt 2 arbetet på EU-nivå med den nya gemensamma jordbrukspolitiken och genomförandet av densamma på nationell nivå. Avsnitten 3 och 4 redogör för arbetet med en analys av sektorns styrkor, svagheter, möjligheter och hot (SWOT-analys), behovsanalys och tillämpade principer för prioritering av behov. I avsnitt 5 redovisas de behov som kan hanteras i den strategiska planen. Avslutningsvis ges i avsnitt 6 en kort beskrivning av den fortsatta processen. I Bilaga 1 återfinns samtliga de behov som redovisats av Jordbruksverket utifrån deras SWOT-analys (den sk. bruttolistan). Som en del av beredningen av den strategiska planen och de identifierade behoven remitteras denna promemoria.

2. Bakgrund

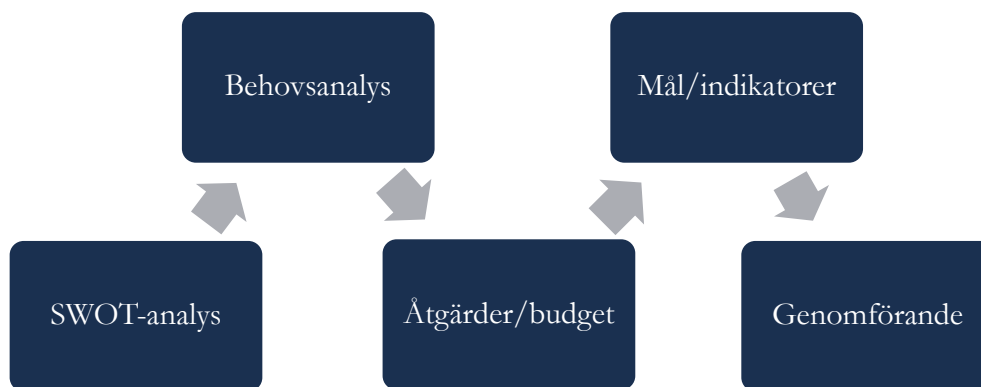
2.1 Förslaget om ny gemensam jordbrukspolitik

EU-kommissionen lämnade den 1 juni 2018 ett förslag till reform av den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) för perioden efter 2020. I förslaget anges att medlemsstaterna i sina strategiska planer ska höja ambitionen på miljö- och klimatområdet. Förslaget ger ett större nationellt handlingsutrymme att välja vilka och hur många åtgärder som ska ingå i de nationella programmen. Detsamma gäller regler och villkor för åtgärderna. Åtgärderna får medlemsländerna välja utifrån hur man bäst anser att dessa leder till att de EU-gemensamma målen kan uppnås och det finns större möjlighet att utforma ett mer riktat program med färre åtgärder. Åtgärderna ska redovisas i landets strategiska plan för CAP. Utgångspunkten från kommissionen är även att politiken ska bli mer resultatorienterad och fokusera på måluppfyllelsen istället för regelefterlevnad.

Den strategiska planen ska omfatta åtgärder från både pelare 1 (inkomststöden och delar av marknadsåtgärderna) och pelare 2 (nuvarande Landsbygdsprogram 2014-2020). Planen ska godkännas av kommissionen i förväg. Kommissionen ska övervaka och kontrollera att det nationella genomförandet är i enlighet med de på EU-nivå överenskomna målen samt följa upp budgetens genomförande. Se schematisk bild nedan som illustrerar processen.

Kommissionens förslag om en sk. grön arkitektur, innebär bland annat att de nuvarande tvärvillkoren tillsammans med det nuvarande förgröningsstödet

ska utgöra nya grundvillkor för jordbrukarstöd. Kommissionen föreslår även ett obligatoriskt miljöprogram i pelare 1. Landsbygdsutvecklingsåtgärderna grupperas annorlunda men överensstämmer i huvudsak med motsvarande i dagens pelare 2.

Figur Process för nya CAP

Från jord till bord

Inom ramen för den europeiska gröna given presenterade kommissionen den 20 maj 2020 två strategier: Från jord till bord-strategin (F2F) och strategin för biologisk mångfald. Den nya gemensamma jordbrukspolitiken kommer att vara en viktig del för att bidra till målsättningarna i strategin från jord till bord.

2.2 Lägesbeskrivning – förhandlingar

Under våren 2020 arbetade det kroatiska ordförandeskapet främst med ändringsförslag avseende den nya genomförandemodellen och den nya gröna arkitekturen. Utestående frågor inför hösten är bland annat eventuell öronmärkning av budgetmedel för miljö och klimat i pelare 1 och behov av ökad flexibilitet vid hantering av medel för detta. När det gäller den nya genomförandemodellen kvarstår fortfarande arbete för att hitta lösningar som gör att modellen blir enklare att administrera.

Europaparlamentet och rådet planerar att kunna inleda trepartssamtal om reformförslaget tidigast i slutet av oktober 2020. Det bedöms inte som troligt att en överenskommelse kan nås under 2020.

Till följd av utdragna förhandlingar står det klart att det nya regelverket kommer att försenas med ett år enligt de snart färdigställda övergångsreglerna. Det är emellertid svårt att se att en tvåårig försening skulle gå att undvika. En tvåårig försening innebär att det nya regelverket börjar gälla tidigast den 1 januari 2023.

2.3 Lägesbeskrivning – nationellt genomförande

Medlemsstaternas nationella genomförande av CAP för den kommande perioden ska redovisas i en strategisk plan. Den strategiska planen ska godkännas av kommissionen som i sin granskning särskilt kommer att fokusera på den så kallade interventionslogiken. Detta innebär att det ska finnas en sammanhållen struktur med en SWOT-analys och en efterföljande behovsanalys. Utifrån dessa analyser ska sedan det slutliga valet av interventioner (åtgärder) ske. Interventionslogiken ska även stödjas av en särskild förhandsutvärdering.

2.4 Nationella mål relevanta för genomförandet av framtida CAP

Behov och åtgärder i den strategiska planen ska bidra till att uppfylla det övergripande målet, de tre allmänna målen och de nio särskilda målen i CAP. Dessa redovisas nedan i avsnitt 5.1.

I arbetet med den strategiska planen behöver de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga interagera. De tre hållbarhetsdimensionerna är odelbara och inbördes beroende av varandra. Vidare är en stärkt tydlighet och en överensstämmelse mellan olika politikområden ett utpekat horisontellt delmål i Agenda 2030 (FN:s globala utvecklingsmål) och ligger i linje med hela utformningen av agendan.

Utöver detta så finns det inom flera områden nationella mål, strategier och åtgärder som bidrar till att uppfylla målen i CAP. Exempel på sådana är livsmedelsstrategin, de nationella miljömålen samt den sammanhållna landsbygdspolitiken. Detsamma gäller relevanta delar i olika internationella konventioner och åtaganden, exempelvis Parisavtalet eller Europeiska landskapskonventionen och Agenda 2030.

Livsmedelsstrategin

Livsmedelsstrategins mål och dess åtgärder syftar sammanfattningsvis till att öka livsmedelsproduktionen och stärka sektorns konkurrenskraft samtidigt som relevanta miljömål nås. Att öka antalet betande djur är en viktig del i att nå målet om en ökad produktion och för att bidra till att nå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Livsmedelsstrategins mål sammanfaller i vissa delar med målen för CAP och bidrar därför även till uppfyllelse av dessa. Det gäller främst Allmänt mål 1. Främja en smart, motståndskraftig och diversifierad jordbrukssektor som säkerställer livsmedelstryggheten samt det särskilda målet 2.

De nationella miljömålen

Sveriges nationella miljömål (nationella åtaganden) inom miljöområdet, sammanfaller till viss del internationella åtaganden och är ofta mer ambitiösa. Det övergripande Generationsmålet är vägledande för det nationella miljöarbetet. Arbetet för att nå målet sker genom åtgärder kopplade till de 16 miljökvalitetsmålen. Miljömålen sammanfaller i vissa delar med målen för CAP och bidrar därför även till uppfyllelse av dessa. Det gäller främst Allmänt mål 2. Stärka miljövård och klimatåtgärder och bidra till EU:s miljö och klimatmål samt de särskilda målen 4, 5 och 6.

Klimatanpassning

Målet för klimatanpassning är att utveckla ett långsiktigt hållbart och robust samhälle som aktivt möter klimatförändringarna genom att minska sårbarheten och ta tillvara möjligheter. Målen sammanfaller i vissa delar med målen för CAP och bidrar därför även till uppfyllelse av dessa. Det gäller främst Allmänt mål 2. Stödja miljövård och klimatåtgärder och bidra till EU:s miljö och klimatmål samt de särskilda målen 4, 5 och 6.

En sammanhållen landsbygdspolitik

Målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken syftar sammanfattningsvis till en livskraftig landsbygd och en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet. I detta inkluderas exempelvis arbete för stärkt konkurrenskraft, hållbar utveckling och relevanta miljömål. Detta mål sammanfaller i vissa delar med målen för CAP och bidrar därför även till uppfyllelse av dessa. Det gäller

främst Allmänt mål 3. Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden samt de särskilda målen 7, 8 och 9.

3. SWOT- och behovsanalys

En SWOT-analys beskriver vilka styrkor, svagheter, möjligheter och hot som finns, i detta fall i Sveriges landsbygder och de gröna näringarna. Den efterföljande behovsanalysen ska utifrån SWOT-analysen ange behov som kan mötas med CAP. Dessa behov utgör en obligatorisk och viktig del av den strategiska planen. Planen ska också innehålla åtgärder som bedöms lämpliga och effektiva för att möta behoven och uppfylla CAP:s mål.

Arbetet med SWOT-analys och behovsanalys inleddes under våren 2018. Statens Jordbruksverk (Jordbruksverket) har ansvarat för det grundläggande arbetet med att genomföra och sammanställa SWOT-analysen och det första steget i behovsanalysen. Arbetet har beaktat befintliga underlag, exempelvis betänkanden från Parlamentariska landsbygdskommittén¹, Konkurrenskraftsutredningen², befintlig statistik och har bedrivits i dialog med berörda intresseorganisationer och myndigheter. I januari 2019 anordnades även ett sakråd där utformningen av SWOT-analysen diskuterades.

4. Process och principer för prioritering av behov

4.1 Process

Jordbruksverkets SWOT- och behovsanalys resulterade i en lista (se Bilaga 1, den sk. bruttolistan) med behov av betydelse för utvecklingen i jordbruket och på landsbygden. Bruttolistan är omfattande och täcker in en stor mängd områden. Behoven baseras på faktorer i SWOT-analysen och för varje enskilt behov anges en referens till relevanta SWOT-faktorer. Varje behov kan på så sätt härledas till de styrkor, svagheter, möjligheter och hot som Jordbruksverket identifierat i sin analys.

Ett viktigt steg i behovsanalysen har varit att utifrån bruttolistan identifiera de behov som lämpligen skulle kunna hanteras inom CAP och sammanställa en nettolista med dessa behov. Detta arbete har främst bedrivits inom Regeringskansliet. Om, i vilken utsträckning och på vilket sätt behoven

¹ SOU 2016:26 och SOU 2017:1

² SOU 2014:38 och SOU 2015:15

slutligen kan komma att mötas inom CAP kommer först att kunna avgöras när de finansiella förutsättningarna är klara. Det kommer således vara en delmängd av de behov som redogörs för nedan som slutligen kommer att mötas inom CAP.

Analysen har genomförts med beaktande av följande kriterier:

- Behovet ska sammanfalla tydligt med målen med CAP.
- Regelverket måste medge att behovet kan hanteras inom CAP.
- För att kunna minimera den administrativa bördan för företag, andra stödmottagare och administrativa myndigheter ska behovet medge flexibilitet vad gäller utformningen av interventioner.

Ytterligare prioritering mellan och inom de behov som uppfyller de tre punkterna ovan kommer således att ske när de finansiella förutsättningarna för den strategiska planen är kända.

Som ett led i prioriteringsarbetet anordnades i oktober 2019 ytterligare ett sakråd med fokus på behovsanalysen. Vid sakrådet diskuterades framförallt prioriteringar i steget från bruttolista till nettolista. Till sakrådet inbjöds ett hundratal organisationer. Minnesanteckningar från detta sakråd finns tillgängliga på regeringens hemsida, www.regeringen.se. Utfallet av dessa diskussioner har beaktats i utformningen av nettolistan.

Ett nationellt program med många åtgärder, små budgetar och begränsad flexibilitet kan försvåra måluppfyllelse och möjligheterna att nå effekter. Regeringens ambition är därför att inte ha fler åtgärder i det kommande programmet än vad som bedöms som nödvändigt. Tillämpning av den metod som beskrivs ovan har resulterat i att ett antal, i sig viktiga, behov inte kommer att hanteras inom CAP, helt eller delvis. Några exempel på sådana behov rör bl.a. skog och forskning. Sådana behov redovisas därför inte i avsnitt 5 i denna PM. Det är också viktigt att ta tillvara möjligheter till samordning av andra fonder och nationella insatser.

4.2 Administrativa principer vid prioritering av behov

En viktig aspekt i arbetet med reformen av CAP är att minska den administrativa bördan för företag, andra stödmottagare och de administrerande myndigheterna. Företagen upplever stora problem med lagar och myndighetsregler³ och att minska deras administrativa börda är därför en viktig prioritering. Möjligheten till förenkling utifrån den enskilda företagarens perspektiv ligger i huvudsak i utformningen av åtgärder. Även behovsanalysen har till viss del påverkan på möjligheterna att förenkla, eftersom de behov som föreslås kunna mötas inom CAP, påverkar den strategiska planens struktur och omfattningen av interventioner.

Kostnaden för införande av förändrade eller nya stöd och ersättningar påverkas bland annat av EU-regelverkets krav på stödvillkor och kontroll av dessa samt krav på it-stöd för ansökan, kontroll, handläggning, utbetalning och utvärdering. Riksrevisionen genomförde 2018 en granskning av regeringens och svenska myndigheters genomförande av Landsbygdsprogrammet 2014–2020 (RiR 2018:26). Riksrevisionens övergripande slutsats är att regeringens utformning av programmet har bidragit till en programstruktur som försvårar möjligheten att nå programmets mål och att valet att låta ett stort antal åtgärder ingå har försvårat genomförandet, lett till ökade administrativa kostnader och försenade utbetalningar av stöd. Riksrevisionen rekommenderar regeringen bl.a. att se till att underlag tas fram inför nästa programperiod som utgår från de nationella behoven av landsbygdsutveckling och som innefattar analys av vilka konsekvenser olika val i programutformningen kan få.

Riksrevisionens rekommendationer är vägledande under hela processen för att ta fram en strategisk plan. Rekommendationerna har varit vägledande när det gäller den prioritering av behov som presenteras i denna promemoria och kommer även att vara det framöver i framtagandet av den strategiska planen.

³ Tillväxtverkets undersökning Företagens villkor och verklighet (FVOV) om gröna näringar. <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fovven-2017/2018-11-28-foretag-i-grona-naringar-hindras-av-krangliga-regler.html>

5. Prioriterade behov i den strategiska planen

5.1 Målstruktur CAP

Den nya målsstrukturen för CAP omfattar ett övergripande, tre allmänna och nio särskilda mål som framgår av förslaget om nytt regelverk på EU-nivå. Under varje allmänt mål återfinns tre särskilda mål som väl speglar de tre hållbarhetsdimensionerna i enlighet med Agenda 2030. Strukturen i denna PM utgår från denna målstruktur som redovisas nedan.

Övergripande mål. Modernisering av sektorn genom att främja och utbyta kunskap, innovation och digitalisering i jordbruket och i landsbygdsområden samt uppmuntra sektorn att ta till sig dessa.

Allmänt mål 1. Främja en smart, motståndskraftig och diversifierad jordbrukssektor som säkerställer livsmedelstryggheten.

- Särskilt mål 1. Stödja jordbruksinkomster som det går att leva på och jordbrukets motståndskraft i unionen för att förbättra livsmedelstryggheten.
- Särskilt mål 2. Öka marknadsorienteringen och konkurrenskraften, med ett större fokus på forskning, teknik och digitalisering.
- Särskilt mål 3. Förbättra jordbrukarnas position i värdekedjan.

Allmänt mål 2. Stärka miljövard och klimatåtgärder och bidra till unionens miljö- och klimatrelaterade mål.

- Särskilt mål 4. Bidra till begränsning av och anpassning till klimatförändringar samt till hållbar energi.
- Särskilt mål 5. Främja hållbar utveckling och effektiv förvaltning av naturresurser som vatten, mark och luft.
- Särskilt mål 6. Bidra till att skydda den biologiska mångfalden, stärka ekosystemtjänster samt bevara livsmiljöer och landskap.

Allmänt mål 3. Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden.

- Särskilt mål 7. Locka och understödja unga jordbrukare och underlätta affärsutveckling i landsbygdsområden.
- Särskilt mål 8. Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.
- Särskilt mål 9. Se till att EU:s jordbruk svarar bättre på samhällets krav på livsmedel och hälsa, inbegripet säkra och näringsrika livsmedel som producerats på ett hållbart sätt, matsvinn samt djurskydd.

5.2 Inledning

I avsnitten 5.3-5.6 redovisas de behov som utifrån analysen helt eller till viss del kan hanteras inom CAP. Vad gäller begreppet ”hanteras till viss del” varierar innebörden, vissa behov kommer att omfattas i högre grad än andra behov, med motsvarande kommentar. De behov som kan hanteras har sorterats in under respektive mål. Hänvisningarna till numrerade behov (nr 1-150) avser de behov som identifierats av Jordbruksverket i den sk. bruttolistan. Samtliga dessa numrerade behov med hänvisning till relevanta SWOT-faktorer återfinns i Bilaga 1.

5.3 Allmänt mål 1

Främja en smart, motståndskraftig och diversifierad jordbrukssektor som säkerställer livsmedelstryggheten.

Särskilt mål 1. Stödja jordbruksinkomster som det går att leva på och jordbrukets motståndskraft i unionen för att förbättra livsmedelstryggheten.

5.3.1 Goda konkurrensvillkor

Jordbruket behöver goda konkurrensvillkor för att säkerställa en ökad lönsamhet, vilket är nödvändigt för ett livskraftigt och hållbart jordbruk, och för och att potentialen i svenskt jordbruk ska kunna tas till vara.

Relaterar till behoven 1, 15, 22, 30 och 70 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Utformning av stöd och ersättningar i den strategiska planen ska ske med beaktande av konkurrensförhållanden med jordbrukare i andra medlemsstater för att potentialen för en ökad produktion ska kunna utnyttjas. En ökad produktion bidrar till en hållbar ökning av den globala tillgången på livsmedel och minskar exporten av livsmedelsproduktionens miljöpåverkan. Utöver inriktning och nivå på stöd och ersättningar så påverkas konkurrenskraften av komplexiteten i utformningen av dessa. Stöd och ersättningar inom CAP utgör ett viktigt bidrag till jordbrukarnas inkomster samtidigt som de också svarar för en betydande del av de regler som ska följas. Den strategiska planen med dess åtgärder ska utformas så att den bidrar till en minskad administrativ börda för jordbruket och ökad konkurrenskraft.

Skatter och generella regler för jordbruket hanteras utanför CAP. Obligatoriska krav och regler kan dock påverka vilka åtgärder som blir möjliga att genomföra i CAP vilket behöver beaktas.

5.3.2 Konkurrenskraftigt jordbruk

För att säkerställa ett konkurrenskraftigt jordbruk i alla delar av Sverige behöver det ske en kompensation för kostnadsnackdelar orsakade av sämre produktionsförutsättningar och högre kostnader.

Relaterar till viss del av behoven 29 och 70 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Jordbruket behöver ekonomiska förutsättningar och ändamålsenliga regler för att bedriva en ekonomiskt hållbar produktion. Konkurrenskraften och lönsamheten har sjunkit under åren 2011-2016, särskilt inom animalieproduktionen och i områden med sämre förutsättningar för produktion. I Sverige varierar de naturliga förutsättningarna för jordbruksproduktion. Det kan handla om vegetationsperiodens längd, geografiska avstånd och klimatförhållanden. För att ta tillvara den potential för ökad livsmedelsproduktion som finns i form av jordbruksmark och kompetens kan områden med sämre förutsättningar behöva kompenseras för olika kostnadsnackdelar. Animalieproduktionen är central i svenskt jordbruk och står för en stor andel av produktionsvärdet. Djurfoder, särskilt

i form av vall, kan produceras i områden där det inte finns marknadsmässiga förutsättningar att producera andra grödor. Animalieproduktionens behov av goda produktionsförutsättningar behöver därför särskilt beaktas.

5.3.3 Affärsmässighet

Företagens kunskap och kompetens vad gäller affärsmässighet och företagsledning behöver utvecklas. Möjligheten till diversifiering bör tas tillvara.

Relaterar till behoven 5, 10, 36 och 117 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Förutsättningarna för att driva jordbruk har förändrats och är idag mer komplexa med ökade risker och ett ökat behov av kompetens i affärsutveckling och generella företagsfrågor. En hållbar marknadsorienterad jordbrukssektor bygger på företag som har förmåga att anpassa sig till förändrade marknadsvillkor och krav på en attraktiv arbetsmiljö. Diversifiering av verksamheten kan ge enskilda företag möjligheter att sprida riskerna och öka intäktsbasen.

Kompetensutveckling och rådgivning är viktigt och genom CAP är det möjligt att stödja utveckling på detta område.

5.3.4 Prissvängningar

Företagens kunskap och kompetens att hantera prissvängningar i jordbruksmarknaderna behöver öka.

Relaterar till behov 24 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Den succesiva marknadsorienteringen av CAP leder till en mer rörlig jordbruksmarknad där företagens affärsförmåga och förmågan att hantera prissvängningar behöver öka. Det finns i det svenska skattesystemet en möjlighet att periodisera företagsresultatet och att prissäkra flertalet jordbruksprodukter genom terminssäkring och särskilda avtal. Inom flera segment är möjligheterna dock begränsade. Prissäkring är komplext och kräver kunskap hos lantbrukarna.

Kompetensutveckling och rådgivning är viktigt och genom CAP är det möjligt att stödja en utveckling på detta område.

5.3.5 Djurstallar

Förutsättningarna för att bygga rationella stallar som möter krav på gott djurskydd och smittskydd, god djurhälsa, arbetsmiljö och en lönsam produktion behöver stärkas, samtidigt som behovet av att minska jordbrukssektorns belastning på mark, luft och vatten möts.

Relaterar till behov 8 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Investeringarna inom svensk animalieproduktion är otillräckliga för att utveckla en effektiv och lönsam produktion. Inom ramen för CAP finns det möjligheter att utveckla, sammanställa och sprida kunskap om utformning och byggande av rationella stallar. CAP kan även understödja investeringar som sker i ny teknik eller som kräver särskilda lösningar på grund av svenska krav.

5.3.6 Jordbruksmarkens produktionsförmåga

Jordbruksmarkens produktionsförmåga behöver bibehållas och utvecklas för en ökad lönsamhet och miljömässig hållbarhet.

Relaterar till behoven 9, 17, 68 och 70 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Företagen har både ett produktionsintresse och ett ansvar för god markvård som säkerställer markens produktionsförmåga. Ansvaret ligger därför primärt på företagen. Det finns samtidigt från statens sida en möjlighet att tillhandahålla kunskap och stimulera fortsatt utveckling. Det kan även gälla övergång till ny teknik som ger miljömässiga mervärden men där kostnaden inte fullt ut är företagsekonomiskt motiverad. CAP kan även bidra genom att underlätta samverkan mellan jordbrukare för att aktivera dikningsföretag.

Viktiga åtgärder för en ökad hållbar produktion är en funktionell markavvattning, god markstruktur och balanserat näringsinnehåll i jorden. Att säkerställa markavvattning genom dikesunderhåll och nya täckdiken är generellt sett företagsmässigt lönsamt och huvudansvaret för detta bör ligga

på företagen. Sådana långsiktiga investeringar är dock eftersatta bland annat på grund av den höga andelen korta arrenden och låga lönsamheten i sektorn. Insatser inom CAP kan användas för att stärka kunskapen och i viss mån överbrygga hinder för god markvård samt underlätta investeringar.

5.3.7 Klimatanpassning

Insatser behövs för att anpassa svenskt jordbruk (inkl. rennäring) till ett förändrat klimat och hantera de produktionsrisker som följer av detta

Relaterar till behoven 6, 7, 10, 19, 21, 55, 58, 67, 68 och 129 (se Bilaga 1).

Relaterar även till behovet Anpassad produktion för klimatförändringarna under allmänt mål 2.

Kan till viss del mötas inom CAP

Ett varmare klimat kan leda till längre växtsäsong och möjlighet att odla nya grödor men kan även innebära utmaningar. En sådan utveckling är främst kopplad till större variationer i vädret med ökad risk både för intensiva regn och perioder med torka och vattenbrist. Nederbörds mängderna förväntas öka i stora delar av landet men kan också minska särskilt i södra Sverige och under sommaren. Högre temperaturer medför ökad avdunstning vilket också leder till att vattentillgången minskar sommartid. Behovet av bevattning och markavvattning förväntas bli större samtidigt som konkurrensen om vattenresurserna kommer att öka. Ett varmare klimat innebär också en ökad risk för värmestress för djur samt angrepp och utbredning av växtskadegörare.

För rennäringens del kan ett förändrat klimat innebära större risk för s.k. låsta beten med en isbark överst på snötäcket. Höga flöden och höjd grundvattennivå kan också komma att bli en konsekvens av ett förändrat klimat vilket kan kräva anpassningsåtgärder.

För att hantera klimatförändringen är kompetensutveckling, rådgivning och att underlätta investeringar möjliga åtgärder inom ramen för CAP. Även innovationer och tillämpning av ny teknik kan underlättas genom åtgärder i CAP.

Utveckling av nya sorter och en effektiv sortprovning har även betydelse för jordbrukets möjligheter till klimatanpassning. Dessa delar hanteras inte inom CAP.

5.3.8 Vilt

De negativa konsekvenserna för jordbruket på grund av stora viltstammar behöver minska.

Relaterar till behov 25 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Ökande viltstammar av vildsvin och hjort orsakar skador för jordbruket som bedöms kräva gemensamma åtgärder från branschen, jägarna och staten. I huvudsak bör detta ske utanför CAP. Rådgivning inom CAP kan samtidigt understödja en mer effektiv viltförvaltning.

Särskilt mål 2. Öka konkurrenskraften och marknadsorienteringen med ett större fokus på forskning, teknik och digitalisering.

5.3.9 Ny teknik och kunskapsspridning

Utnyttja de möjligheter som ny kunskap, teknik och digitalisering kan skapa för att främja en ökad produktivitet och lönsamhet i svenskt jordbruk.

Relaterar till behoven 12, 31, 32, 34, 94, 118, 141 och 146 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

En ökad produktivitet är nödvändig för att åstadkomma en lönsam jordbruksproduktion som ökar i omfattning. Ny teknik och digitalisering är en viktig förutsättning för att underlätta detta. Möjlighet att använda ny teknik öppnar upp för helt nya arbetsmetoder, vilket kan ge stora effekter på produktivitet och lönsamhet. Automatisering av arbetsmoment minskar arbetskraftskostnader, risken för arbetsskador och gynnar produktivitetens utveckling. Spridning av ny kunskap och goda exempel är andra vägar till ökad produktivitet och kan riktas till olika insatsområden som kan påverka lönsamheten.

En satsning på ny oprövad teknik innebär en ökad risk för det enskilda företaget och det finns möjligheter att reducera dessa risker genom åtgärder i CAP.

5.3.10 Samverkan jordbruk, rådgivning och forskning

Utveckla ett starkt kunskapssystem som säkerställer en nära samverkan mellan jordbruket, rådgivningen och forskningen och därigenom uppnå en förbättrad produktivitet och en ökad lönsamhet i jordbruket.

Relaterar till behoven 2, 3, 13, 31, 33, 34, 38, 41, 132, 133, 136, 138 och 140 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Svensk grundforskning är stark och världsledande inom flera områden som har hög relevans för utvecklingen inom jordbruk. Det finns en outnyttjad potential i form av bättre samverkan mellan leden till exempel genom en starkare koppling mellan forskning och rådgivning.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och även andra universitet och högskolor har potential att i än större utsträckning än som sker i dag, bidra till jordbrukets och landsbygdernas utveckling. Det är dock en utmaning att få en väl fungerande samverkan mellan forskning och näringsliv. Digitaliseringen kan i viss utsträckning överbrygga detta och kan innebära möjligheter till kunskapsutveckling för sektorn. I huvudsak bör stärkandet av kunskapssystemet ske genom befintliga nationella anslag, utanför CAP. Rådgivning och kompetensutveckling på områden som syftar till att stärka lönsamheten och hållbarheten i svenskt jordbruk bör så långt som möjligt ske på marknadsmässiga villkor. I de fall det finns möjligheter för CAP att påskynda utvecklingen bör denna möjlighet dock tas till vara. En annan viktig pusselbit är etableringen av Sweden Food Arena, vilket möjliggjordes genom satsningar i livsmedelsstrategin. I Sweden Food Arena har företagen i livsmedelskedjan nu en organisation med potential att bli en samlad och kraftfull beställare av ny kunskap och forskning.

Särskilt mål 3. Förbättra jordbrukarnas position i värdekedjan.

5.3.11 Jordbrukarnas ställning i livsmedelskedjan

Jordbrukarnas ställning i livsmedelskedjan behöver stärkas genom utveckling av olika mervärdeskoncept och starka varumärken. Därigenom kan svenskt jordbruks mervärden föras tillbaka till jordbrukaren.

Relaterar till behoven 4, 14, 26, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 57 och 77 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Jordbrukets konkurrenskraft och jordbrukarnas inkomster kan gynnas av att svenska jordbrukare producerar livsmedel med hög kvalitet. Det gäller god djursorg och djurhälsa, ansvarsfull användning av läkemedel och växtskyddsmedel och en hög säkerhet genom hela livsmedelskedjan. Detta resulterar i att svenska konsumenter har ett stort förtroende och hög betalningsvilja för svenskproducerade livsmedel. Dessa mervärden är ofta understödda av svensk lagstiftning, vilket kan leda till att primärledet har svårare att använda dessa mervärden och få ersättning från marknaden när man utvecklar sina egna unika produktens egenskaper, varumärken och branschstandarder.

Det finns potential att ytterligare kommunicera de värden som svenskt jordbruk ger upphov till och utveckla starka varumärken kopplade till dessa värden. Detta kan skapa konkurrensfördelar för svenskt jordbruk. Genom detta är det möjligt att ta ut en merbetalning för svenska produkter och då till viss del kompensera jordbruket, i de fall en mer strikt lagstiftning innebär konkurrensnackdelar i form av högre produktionskostnader.

Konsumenternas ökade efterfrågan av närproducerade livsmedel med tydligare märkning är ett exempel på nya konsumtionstrender. Det innebär att starka varumärken och mervärdeskonceptet går att utveckla, vilket skapar nya affärsmöjligheter. På världsmarknaden råder stark konkurrens där många faktorer såsom möjlighet att konkurrera med priset, kvalitet och livsmedelssäkerhet har betydelse för svenska produkters framgång. Även här krävs det en starkare och mer fokuserad varumärkesbyggnad.

Trots att fler jordbruksföretag säljer direkt till slutkonsument är gårdsförädling fortfarande en tämligen begränsad företeelse. De flesta

primärproducenter säljer hela sin produktion till företag inom förädlingsledet, vilket gör att primärledet har mycket litet inflytande över den förädling och marknadsföring som görs i efterföljande led. Detta gör att primärledet står för en relativt liten del av produktens slutvärde och har därmed en svag position i värdekedjan.

Digital teknik möjliggör nya affärsmodeller för att stärka primärproducenterna och komma i närmare kontakt med konsumentledet. Utveckling av detta kan ske inom ramen för CAP. Detsamma gäller visst stöd för att utveckla mervärdeskoncept och för att marknadsföra specifika egenskaper. I huvudsak är ovanstående behov dock något som hanteras genom samordnade insatser utanför CAP, inom ramen för livsmedelsstrategin.

5.4 Allmänt mål 2

Stärka miljövard och klimatåtgärder och bidra till unionens miljö- och klimatrelaterade mål.

Särskilt mål 4. Bidra till begränsning av och anpassning till klimatförändringar samt till hållbar energi.

5.4.1 Inlagring av kol och växthusgasavgång från organogena jordar

Potentialen att lagra in kol i biomassa och i marken behöver nyttjas.

Relaterar till behoven 50 och 54 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Det finns en potential att genom till exempel utvecklade odlingsmetoder och odlingssystem öka kolinlagringen i jordbruksmarken. Utöver kolinlagring kan även dessa åtgärder bidra till bättre bördighet, markstruktur, vattenhushållning och biologisk mångfald. CAP kan vara ett ändamålsenligt verktyg för att till viss del möta behovet av att ta tillvara denna potential på jordbruksmark. Stöden kan kombineras med kunskapsspridning för att vara effektiva. Insatser som kombinerar kolinlagring med andra målsättningar inom CAP bör prioriteras. Även nationella befintliga insatser kan komma att behövas för att möta behovet av ökad kolinlagring.

Merparten av de organogena jordarna utgörs av skogsmark och impediment. Insatser som medför att våtmarker i landskapet anläggs eller restaureras kan finansieras av CAP. Även andra insatser kan övervägas.

5.4.2 Förnybar energi och energieffektivisering

Produktion och tillvaratagande av råvaror för produktion av förnybar energi behöver uppmuntras, liksom arbetet med att ersätta fossil energi med förnybar samt att effektivisera energianvändningen.

Relaterar till behoven 52, 56 och 58 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Ökad produktion och tillvaratagande av resurser för produktion av förnybar energi inom de areella näringarna kan bidra till att skynda på energiomställningen i samhället. Produktionen av förnybara energiråvaror och av förnybar energi bör i huvudsak styras av efterfrågan. I allmänhet har Sverige valt att främja förnybar energi genom stöd till konsumtionen av sådan energi, främst genom differentierade skatter och reduktionsplikt för drivmedel, vilket ökar möjligheterna för kostnadsmässigt effektiva lösningar. Effektivisering drivs i huvudsak av andra krafter än CAP.

För att öka effektiviteten och tydligheten, bör så långt som möjligt insatser för samma ändamål hanteras i en åtgärd. I fråga om investeringar för produktion av förnybar energi, konvertering och effektivisering har nationella stöd varit mer attraktiva än stöd via CAP. Befintliga nationella stöd kan därför även fortsättningsvis vara viktiga för att möta behoven. CAP kan finansiera vissa insatser.

Helt fossilfria företag utgör föredömen för arbetet med omställningen av jordbruket. Särskilda incitament inom CAP kan övervägas som stimulans till att fullt ut genomföra konverteringen.

5.4.3 Anpassad produktion till klimatförändringarna och minskad relativ påverkan på klimatet

Det finns behov av att underlätta för lantbruket att anpassa produktionen till effekterna av klimatförändringarna. Det finns också ett behov av att stärka jordbrukets möjligheter att minska klimatpåverkan per viktenhet producerad produkt.

Relaterar även till behoven Jordbruksmarkens produktionsförmåga och Klimatanpassning som hanteras under särskilt mål 1.

Relaterar till behoven 17, 20, 21, 50, 53, 55, 60, 63, 66, 69, 83 och 148 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Insatser som underlättar lantbrukets anpassning till ett förändrat klimat kan förebygga och mildra konsekvenserna för näringarna. Kunskap, innovationer och investeringar krävs för att t.ex. nya grödor och förändrade produktions- och uppfödningssystem ska kunna utvecklas och tillämpas. Detsamma gäller insatser som skapar bättre beredskap och kapacitet för att hantera ändrade nederbörds- och temperaturförhållanden, såsom behovet av stärkt vattenhushållning.

Svenskt jordbruk har hög produktivitet och såväl i animalieproduktionen som i växtodlingen är resursutnyttjandet effektivt jämfört med de flesta andra länder. Ur ett globalt klimatperspektiv är det därför viktigt att den höga produktiviteten och resurseffektiviteten i svensk livsmedelsproduktion bibehålls och utvecklas ytterligare, såväl inom djurhållning som växtodling. Det finns också en potential i de areella näringarna att ytterligare bidra till omställningen till en biobaserad ekonomi, t. ex. genom utveckling och tillvaratagande av biomassa för användning till förnybar energi och förnybara material.

Flera olika typer av insatser inom CAP kan bidra till att möta behovet av att anpassa produktionen till ett förändrat klimat samt minska relativ klimatpåverkan från jordbruket. Forskning och utveckling kan emellertid inte hanteras inom ramen för CAP. Däremot kan CAP komma att möta närliggande behov inom kunskapskedjan, till exempel öka utbytet mellan forskning och praktik.

Särskilt mål 5. Främja hållbar utveckling och effektiv förvaltning av naturresurser som vatten, mark och luft.

5.4.4 Minskad belastning på mark, luft och vatten

Det finns behov av att fortsätta och stärka arbetet med att minska jordbrukssektorns belastning på mark, luft och vatten på ett sätt som samverkar med behovet av ökad konkurrenskraft i sektorn.

Relaterar till behoven 16, 17, 20, 61, 62, 64, 65, 69, 70 och 83 (se Bilaga 1).

Relaterar även till behov Jordbruksmarkens produktionsförmåga och Klimatanpassning under särskilt mål 1.

Kan till viss del mötas inom CAP

CAP kan delvis möta det behov av insatser för att minska jordbrukssektorns belastning på mark, luft och vatten. Behoven framgår av ramdirektivet för vatten, handlingsplanen för hållbar användning av växtskyddsmedel samt luftvårdsprogrammet. Utöver finansiering via CAP kan även befintliga nationella medel bidra till att nå de mål och ambitioner som är uppsatta, särskilt i de fall där nationella medel enklare, snabbare eller på andra sätt kan erbjuda mer attraktiva insatser som lättare leder till att åtgärder genomförs. Även ett starkt kunskapssystem behövs för att åtgärdsarbetet för ökad vatten- och luftkvalitet blir framgångsrikt.

De senaste årens väderlek har uppmärksammat samhället på behovet av att vårda odlingsmarken som produktionsresurs, att ha en effektiv vattenhushållning och att utveckla och använda metoder med hänsyn till behovet av förbättrad markbördighet. Jordbrukarna har ett grundläggande ekonomiskt intresse av att underhålla och förbättra markbördigheten och CAP kan bidra till att understödja utvecklingen på området.

Genom samverkan i större områden, t.ex. i byn, föreningens geografiska utbredning eller avrinningsområdet, kan insatser effektiviseras, kunskap och erfarenheter utbytas. och det skapas drivkrafter för fler att genomföra miljöinsatser och insatser som bidrar till sammanhängande ekosystem i landskapet. Insatser som leder till ökad samverkan kan därför vara angelägna.

5.4.5 Utveckling och spridning av kunskap om hållbar produktion

Fortsatt forskning, utveckling och rådgivning behövs för att ta fram och sprida kunskap om hur jord- och skogsbrukets miljö- och klimatarbete kan stärkas samtidigt som produktionen totalt sett ökar.

Relaterar till behoven 61, 69,133 och 134 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Kunskapsspridning och möjligheter till innovation är centralt för att utveckla lösningar på de komplexa utmaningar som lantbruket står inför på flera områden. Fortsatt utvecklingsarbete och kunskapsspridning där olika mål i livsmedelsproduktionen kombineras är därför angeläget och i detta avseende kan CAP vara ett av flera verktyg. Detta innebär t.ex. att både miljö och produktionsaspekter behöver beaktas. Ett ensidigt fokus kan annars leda till suboptimering och ineffektivitet. För att nå ett långsiktigt hållbart jordbruk och livsmedelsproduktion behöver fokus framöver vara att integrera alla aspekter av hållbarhet. Forskning kan däremot inte hanteras inom CAP.

Särskilt mål 6. Bidra till att skydda den biologiska mångfalden, stärka ekosystemtjänster samt bevara livsmiljöer och landskap.

5.4.6 Biologisk mångfald i slättbygd

I den allt mer intensivt brukade slättbygden behövs en balans mellan produktion och att bevara och förstärka den biologisk mångfalden, kulturlandskapets värden och ekosystemtjänsterna.

Relaterar till behoven 63, 71, 72, 76, 79, 80, 83, 85, 119 och 149 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Jordbruksverkets plan för odlingslandskapets biologiska mångfald pekar tydligt på behovet av insatser för att värna den biologiska mångfalden i slättlandskapet. Även ur ett produktionsperspektiv är ekosystemtjänster, t.ex. pollinering, nödvändiga. Kostnadseffektiva insatser för biologisk mångfald i det storskaliga slättlandskapet, såsom anläggning av småbiotoper och våtmarker, kan rymmas inom den strategiska planen för CAP. Även vissa insatser för att främja samverkan för att kunna skapa och bibehålla sammanhängande ekosystem i odlingslandskapet kan inrymmas.

5.4.7 Värdefulla gräsmarker

Både som foderresurs och för bibehållen biologisk mångfald behöver värdefulla gräsmarker skötas och bevaras.

Relaterar till behoven 72, 75, 76, 79, 80, 84 och 87 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Stärkta, breda och mer flexibla insatser för biologisk mångfald i gräsmarker kan bryta de negativa utvecklingstrenderna för arter och livsmiljöer i odlingslandskapet, vilket framgår av SWOT-analysen. Fortsatt konkurrenskraftig uppfödning av betande djur är viktig för att kunna bevara den biologiska mångfalden i betesmarkerna på ett effektivt sätt, medan även andra och delvis manuella insatser behövs i vissa av gräsmarkstyperna. Det är angeläget att möta behoven av att sköta befintliga hävdberoende gräsmarker, såväl innanför som utanför Natura 2000-områden, med kostnadseffektiva insatser via CAP. Dessa insatser kan omfatta både åtgärder riktade mot markernas skötsel och åtgärder för att stärka lönsamheten i grovfoderbaserat djurhållning. Behovet av förenkling och effektivisering av CAP är stort och även befintliga nationella insatser är viktiga för att nå de mål och ambitioner som är uppsatta för den biologiska mångfalden i gräsmarker.

5.4.8 Genetisk mångfald

Hotade lantraser och kultursorter behöver bevaras för att säkra den genetiska mångfalden för framtiden, trots att dessa har svårt att möta jordbrukets lönsamhetskrav.

Relaterar till behov 81 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Sveriges skyldigheter att bevara hotade husdjursraser och växtsorter följer av Internationella fördraget för växtgenetiska resurser samt Konventionen för biologisk mångfald. Dessa genetiska resurser är viktiga utgångspunkter för husdjursavel och förädling av växter som är anpassade till svenskt klimat. Kommissionen för genetiska resurser för livsmedel och jordbruk inom FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) tar fram handlingsplaner för bevarandearbetet. Behovet i fråga om bevarande av växtgenetiska resurser bör även fortsättningsvis hanteras via befintliga nationella insatser, medan bevarande av husdjursgenetiska resurser är mer lämpliga att hantera inom CAP.

5.4.9 Kompetens om biologisk mångfald

Det finns ett behov av att öka kunskapen om hur biologisk mångfald kan främjas i jord- och skogsbruket och hur dess ekosystemtjänster kan bidra till produktionen.

Relaterar till behoven 73, 74, 75, 78, 80, 87 och 143 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Behoven av att ta fram ny kunskap, samt att sammanställa, sprida och nyttja den kunskap som finns är angelägna för att kunna möta utmaningar om ökad produktion, tillvaratagande av resurser och hållbarhet. CAP är ett viktigt verktyg för att nå behov inom kunskapssystemet, såsom rådgivning, gemensamt lärande och utvärdering, informationsspridning och ökat utbyte mellan olika aktörer i systemet, men även nationella insatser är värdefulla för att möta behovet av kunskap. Handlingsplanerna för grön infrastruktur och kunskapsunderlag för skogliga naturvärden kan vara värdefulla planeringsverktyg för att öka kunskaperna om var insatser är angelägna och underlagen kan nyttjas i samband med t.ex. rådgivning eller andra initiativ. Även kunskapsbaserade verktyg som underlättar för aktörer att ta till sig nya metoder och tekniker bör tillgängliggöras och användas. Digitaliseringen och en förstärkning av kunskapssystemet i allmänhet kan underlätta i detta arbete.

5.4.10 Ekologisk produktion

Underlätta för att öka den ekologiska produktionen.

Relaterar till behov 72, 73 och 119 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

En ökad ekologisk produktion kan svara mot flera av målen i CAP. Konsumenternas intresse för ekologiska produkter har över en längre tidsperiod uppvisat en ökande trend och den efterfrågan behöver kunna mötas av producenterna. I den åtgärdsplan med etappmål för produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel, som Jordbruksverket har tagit fram i samråd med myndigheter, företag och organisationer i hela livsmedelskedjan, finns det en ambition att ekologisk produktion ska öka i takt med efterfrågan och att exporten ska öka. Enligt Jordbruksverkets plan

för odlingslandskapets biologiska mångfald bedöms också ekologisk produktion i slättbygd bidra till bevarandet av biologisk mångfald. CAP kommer bidra till att möta behovet av insatser som underlättar fortsatt omställning till, och en ökad, ekologisk produktion.

5.5 Allmänt mål 3

Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden.

Särskilt mål 7. Locka och understödja unga jordbrukare och underlätta affärsutveckling i landsbygdsområden.

5.5.1 Underlätta generationsväxling

Det finns behov att underlätta för nya jordbrukare, renägare och andra företagare att etablera sig på marknaden. En underlättad generationsväxling är också viktig för att främja omställningen till en cirkulär och biobaserad ekonomi.

Relaterar till behoven 40, 88 och 97 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Generationsskifte och förnygring inom svenskt jordbruk och rennäring är viktigt för fortsatt livsmedelsproduktion i Sverige. Företagsöverlåtelser i jordbruks- och trädgårdsföretag kommer i allt högre grad att innebära stora kapitalinsatser och i linje med konkurrenskraftsutredningens bedömning kommer det att kräva en ökad dynamik, nya ägare och nya kategorier av ägare för att kunna överlåta och investera. Ett underlättande av överlåtelser kan därför stärka konkurrenskraften.

Steget till att starta och driva ett eget rennäringföretag är långt med tanke på att det tar lång tid att bygga upp en egen hjord, både tidsmässigt och ekonomiskt. Det krävs oftast andra kompletterande inkomster för att klara ekonomin. För att samer ska kunna och våga etablera sig som renskötare kommer det därför att behövas marknadskompletterande insatser.

Vad gäller vattenbruk kommer det inom ramen för den europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF) 2021-2027 sannolikt gå att bevilja stöd till vattenbrukare som etablerar sig i sektorn genom t.ex. startstöd. Denna typ av investeringsstöd har funnits inom ramen för nuvarande havs- och

fiskeriprogrammet och haft stor efterfrågan. Möjlighet till stöd genom EHFF kan möta vissa behov inom branschen men huruvida vissa typer av behov ska mötas inom ramen för CAP måste utredas vidare.

Komplementariteten mellan fonderna måste tydliggöras. Dels eftersom vattenbruk är en landsbygdsnäring och dels för att man kan konstatera att fiskodling i ökande grad kombineras med lantbruk och kan utgöra en form av diversifiering inom jordbruket genom ett integrerat lant- och vattenbruk som är cirkulära system. Detta innebär att vattnet går runt i ett system, genom en biobädd och gödseln används därefter i jordbruket.

5.5.2 Stärkt affärsmässighet på landsbygden

Det finns behov att stärka affärsmässigheten och främja innovationskraften inom svenskt jordbruk (inklusive rennäringen) samt inom andra verksamheter på landsbygderna än jordbruk.

Relaterar till behoven 10, 36, 89, 92, 102, 104, 111, 137 och 139 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

I linje med konkurrenkräfterutredningens bedömning bör en väsentlig del i arbetet med stärkt svensk konkurrenskraft inom jordbruks- och trädgårdsföretag vara att öka fokus på produktionsprocesser, marknad, företagsledning och entreprenörskap. Inte minst inom trädgårdsnäringen finns potential att öka produktionen genom innovationer och automatiserade produktionsprocesser. Kompetensen inom dessa områden behöver öka. Det finns även behov av utbildning i företagande inom exempelvis upplevelseturism och annan besöksnäring, småskalig livsmedelsförädling, hästföretagande och grön omsorg m.m.

Etablering och utveckling av verksamheter bör underlättas. Det kan bland annat ske genom att ta tillvara på digitaliseringens möjligheter till både nya affärsmöjligheter och till att överbrygga de geografiska avståndsnackdelar som kan finnas på landsbygderna. Regelförenklingar är fortsatt viktiga för att underlätta företagandet.

Ett mer diversifierat näringsliv på landsbygderna kan bl.a. bidra till att minska sårbarheten för orter med få arbetsgivare och liten mångfald i näringslivet. Den tjänstebaserade ekonomin behöver fortsätta växa på

landsbygderna för att skapa en mångfald i näringslivet och för att öka möjligheten till sysselsättning.

5.5.3 Kapitalförsörjning på landsbygden

Det finns behov att underlätta kapitalförsörjningen för jordbruksföretag (inklusive häst- och rennäringen) samt för små och mikroföretag i landsbygderna som inte bedriver jordbruksverksamhet. Det är en förutsättning för att fler företag ska etablera sig och verka i landsbygderna.

Relaterar till behoven 104 och 106 (se Bilaga 1).

Kan till viss del mötas inom CAP

Utöver jordbruksföretagen avses företag på landsbygden som enligt EU:s rekommendation 2003/361 definieras som små- och mikroföretag. Det är företag med högst 50 anställda och en årsomsättning som inte överstiger 10 miljoner euro. Den parlamentariska landsbygdskommittén har gjort bedömningen att det kan vara särskilt svårt för företagen på landsbygden att få privat lånefinansiering. Ett skäl är att värdeutvecklingen för fastigheter under lång tid varit mer gynnsam i storstäder än på landsbygden, vilket påverkar säkerheten som företagen kan lämna när de söker lån. En annan orsak är att bankernas fysiska närvaro minskat på landsbygden, vilket riskerar att leda till försämrade förutsättningar för utlåning till landsbygdsföretag.

Detta motiverar fortsatta marknadskompletterande insatser inom CAP för att underlätta kapitalförsörjningen för små företag på landsbygderna.

Det verkar dock vara ett mindre problem för svenska jordbruksföretag att få extern finansiering,⁴ men det kan delvis förklaras av att svenska jordbruksföretag under en längre period haft möjlighet att beviljas investeringsstöd inom CAP.

5.5.4 Arbetsmiljö

Arbetsmiljön inom jordbruket behöver förbättras och antalet arbetsrelaterade olyckor och dödsfall i jord- och skogsbruket behöver minska.

⁴ Agrifood (2019) samt Företagens villkor och verklighet (FVOV) om gröna näringar. <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fovven-2017/2018-11-28-foretag-i-grona-naringar-hindras-av-krangliga-regler.html> (Tillväxtverket 2019)

Relaterar till behov 97 (se Bilaga1).

Kan till viss del mötas inom CAP

En god arbetsmiljö är en förutsättning för att åstadkomma en attraktiv jordbrukssektor som kan locka nya företagare och arbetskraft. Det handlar både om att förbättra den allmänna arbetsmiljön och minska riskerna. Jord- och skogsbruket är olycksdrabbade näringar med ett högt antal dödsfall i förhållande till antalet sysselsatta. Många arbetsmoment är riskfyllda som exempelvis användning av tunga maskiner, hantering av stora djur och trädfällning med motorsåg. En del i arbetet med att åstadkomma långsiktiga förändringar för att minska antalet olyckor är ökade kunskaper hos företagen om risker och säkert arbete. CAP kan användas till att stödja en sådan kompetensutveckling, i första hand med sikte på jordbruket. CAP kan även till del bidra till att stödja investeringar, innovationer och spridning av ny teknik som kan förbättra jordbrukets arbetsmiljö.

Särskilt mål 8. Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.

5.5.5 Utveckling genom nya företagare

För att främja utvecklingen av nya produkter och tjänster på de svenska landsbygderna så finns det behov att attrahera unga, välutbildade, entreprenöriella och innovativa personer att bosätta sig där och att verka därifrån.

Relaterar till behoven 95, 97, 103 och till viss del 39 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Bristen på kompetens är ett uttalat problem på Sveriges landsbygder och lyfts ofta fram som ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt. Storstadskommuner har en högre andel högutbildad arbetskraft. Samtidigt har invånarna i Sveriges landsbygder svagare tillgång till utbildning i närområdet vilket gör att ungdomar flyttar för att skaffa sig en utbildning och relativt få av dem kommer tillbaka. Landsbygdskommuner har oftare en högre andel lågutbildade, det vill säga personer som inte läst vidare efter grundskola eller folkskola. Landsbygdskommuner har också en lägre andel av befolkningen som läst vidare efter gymnasiet. Detta präglar både

karaktären på de arbetstillfällena som finns kvar där och på de jobb som skapas. Attraktiviteten för arbetstagare och entreprenörer att bo och verka i landsbygden behöver därför öka, bl.a. genom att öka andelen attraktiva arbetstillfällen (se även avsnitt 5.5.6). Den parlamentariska landsbygdskommittén kom i sitt slutbetänkande fram till att kompetens är en av grunderna för ekonomisk tillväxt och utveckling. De konstaterade vidare att det därför är angeläget med arbetstillfällen som kräver en hög utbildningsnivå på landsbygden.

5.5.6 Attraktiv landsbygd

För att Sveriges landsbygder ska fortsätta utvecklas behöver människor vilja bo och verka där. Därför finns det ett behov att främja attraktiva boende- och livsmiljöer och ideellt engagemang för landsbygderna. Det har även potential att främja besöksnäringen samt arbetskraftens mångfald.

Relaterar till behoven 96, 99, 100, 101, 105, 107, 109, 110, 114, 125 och 144 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

En minskande befolkning minskar förutsättningarna för att upprätthålla en god kommersiell och offentlig service samt en väl fungerande infrastruktur. Detta beror på att kostnaden per användare blir för hög när befolkningen understiger en viss kritisk volym. Forskning visar att en mängd olika faktorer påverkar val av bostadsort. Därför är det angeläget att CAP fortsätter att bidra till att utveckla attraktiva landsbygder och livaktiga civilsamhällen. Landsbygdernas attraktivitet kan stärkas exempelvis genom leadermetoden eller särskilda insatser för att förbättra tillgången till kommersiell service- och de möjligheter som digitaliseringen medför. Fortsatt bredbandsutbyggnad är därför också viktig, särskilt i de glesare delarna av landet. Sverige kan även bli bättre på att utnyttja potentialen i attraktiva natur- och kulturmiljöer samt kulturverksamhet. Även den potential som nya svenskar kan ge skulle kunna tillvaratas bättre. Allt detta för en god livskvalitet och för en utvecklad besöksnäring.

Särskilt mål 9. Se till att EU:s jordbruk svarar bättre på samhällets krav på livsmedel och hälsa, inbegripet säkra, och näringsrika livsmedel som producerats på ett hållbart sätt, matsvinn samt djurskydd.

5.5.7 Djurvälstånd och djurhälsa

Det finns behov att upprätthålla Sveriges goda djurvälstånd och djurhälsa.

Relaterar till behoven 14 och 124 (se Bilaga 1).

Kan mötas inom CAP

Genom att upprätthålla en god djurvälstånd och djurhälsa bör en fortsatt låg användning av antibiotika säkerställas vilket bidrar till att bekämpa antibiotikaresistens. Det bidrar också till att möta konsumenternas förväntningar på djurhållningen och till en fortsatt hög kvalitet på svenska livsmedel. De ökade kostnader som kan följa av detta kan vara svåra för svenska jordbrukare att få ersättning för på marknaden. I vissa fall kan åtgärder inom CAP användas för att kompensera lantbrukarna för ökade kostnader.

5.6 Övergripande mål

Identifierade behov under CAP:s övergripande mål redovisas under de övriga allmänna målen.

5.6.1 Kunskapssystemet, AKIS

Kunskapssystemet AKIS är det nätverk av aktörer som på olika sätt arbetar med kunskap inom lantbrukssektorn. Delvis kan AKIS även omfatta kunskapsaktörer inom en bredare landsbygdsutveckling. Systemet stöds av olika insatser som kan finansieras via CAP, andra offentliga medel eller privata medel.

Kunskapssystemet hanteras av behoven 93, 94, 113, 132-141 (se Bilaga 1). Se även särskilt mål 2.

Det finns ett behov av att stärka kunskapssystemet i Sverige inom alla de områden som CAP omfattar och CAP kan bidra till att möta dessa behov, såväl vad gäller insatser som stärker utbytet och spridningen av kunskap och erfarenheter mellan olika aktörer i systemet som insatser som uppmuntrar till utveckling av kunskap och innovationer. Goda exempel på lönsamma och hållbara företag ska nyttjas. Insatserna för kunskapssystemet behöver kompletteras genom befintliga nationella anslag för en stärkt kunskapskedja. Medel från andra europeiska initiativ, såsom Horisont Europa och andra

närallgande fonder kan också ge viktiga bidrag för landsbygdernas utveckling.

6. Fortsatt process

För att kommunicera resultatet av behovsanalysen, och för att inhämta kompletterande synpunkter på de behov som identifierats, remitteras denna PM till berörda intresseorganisationer och myndigheter.

Nästa steg i interventionslogiken är att utarbeta förslag till åtgärder för att möta de identifierade behoven. I detta arbete kommer erfarenheterna från tidigare tillämpning av CAP vara viktiga. För att förenkla CAP är det avgörande att utformningen av åtgärder underlättar för företagare och andra intressenter. Regeringens avsikt är därför att inte ha fler åtgärder än vad som bedöms som nödvändigt. Regeringen har även gett Jordbruksverket i uppdrag att inrätta en förenklingsgrupp med företrädare för relevanta aktörer. Den huvudsakliga uppgiften är att granska åtgärdsförslagen när dessa utarbetas, bedöma den administrativa bördan av olika regler och villkor och när så är lämpligt, föreslå ytterligare förenklingar.

I den strategiska planen måste också budgetfördelning, indikatorer och kvantifierade mål framgå. Dessutom ska den administrativa modellen för genomförandet av planen beskrivas. Arbetet med den strategiska planen är därför inte möjligt att slutföra innan de finansiella förutsättningarna, såväl gällande omfattningen på EU-medel för perioden 2021-2027(MFF) som den nationella medfinansieringen i pelare 2, är kända. Förhandlingarna om EU:s fleråriga budgetram kommer även påverka när beslut kan fattas om de olika förordningarna som reglerar innehåll och genomförande av CAP. Tidplanen för det fortsatta arbetet med den strategiska planen behöver därför anpassas till det pågående förhandlingsarbetet på EU-nivå. Nuvarande tidplan utgår från att ett förslag till strategisk plan för CAP ska kunna överlämnas till kommissionen runt årsskiftet 2021/2022.